

OKUL ÖNCESİ DİNİ EĞİTİM: “KUR’AN KURSLARI OKUL ÖNCESİ DİN EĞİTİMİ PROJESİ”VE ÖNERİLER

NACİYE ÖZTÜRK

OKUL ÖNCESİ DİNİ EĞİTİM: “KUR’AN KURSLARI OKUL ÖNCESİ DİN EĞİTİMİ PROJESİ”VE ÖNERİLER

NACİYE ÖZTÜRK

COPYRIGHT © 2018

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Uygulama: Hasan Suat Olgun
Baskı: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüpsultan İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C.

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No: 19 Cairo EGYPT
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	8
ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ	8
ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE DİN EĞİTİMİ	9
DÜNYADA ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ UYGULAMALARI	10
KUR'AN KURSLARI OKUL ÖNCESİ DİN EĞİTİMİ PROJESİ	12
KUR'AN KURSLARI OKUL ÖNCESİ DİN EĞİTİMİ PROJESİ'NDE MEVCUT DURUM	16
SONUÇ VE ÖNERİLER	20

YAZAR HAKKINDA

Naciye Öztürk

Lisans eğitimini 2017’de Orta Doğu Teknik Üniversitesi Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü’nde tamamlamıştır. Aynı alanda Hacettepe Üniversitesi’nde bütünlük doktora eğitimine devam etmektedir. Araştırma alanları arasında erken çocukluk eğitim politikaları ve programları, okul dışı öğrenme ortamları, erken çocukluk döneminde kaynaştırma/bütünlük ve oyun bulunmaktadır.

ÖZET

Türkiye’de erken çocukluk döneminde din eğitimi Kur’an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi ile hayata geçirilmiştir. Proje 2013-2014 eğitim öğretim döneminde başlamış ve güncel öğrenci sayısı 106 bine ulaşmış durumdadır. Kısa bir sürede öğrenci sayısının hızla artması projeye talebin fazla olduğunu göstermektedir. Projenin öğretmenleri ilahiyat mezunu olup erken çocukluk eğitimi kapsamında sertifika programlarına katılmışlardır. Projenin uygulanmasına yönelik Kur’an kursları 4-6 yaş din eğitimi projesi programı oluşturulmuştur. Hazırlanan bu programa göre eğitim faaliyetleri devam etmektedir.

Bu analizde Kur’an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi’nin programı, öğretmenleri ve uygulanmasına yönelik mevcut durumun ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda farklı ülkelerin uygulama örnekleri sunulmuş ve MEB okul öncesi eğitimiyle projenin programına yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Son olarak projenin aksayan yönlerinin revize edilerek geliştirilmesi için önerilere yer verilmiştir. Kur’an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi’nin analizi kapsamında dünyadaki ve Türkiye’deki literatür incelenmiş, proje kapsamında gündeme gelen haber ve proje dokümanları taranmış, Diyanet İşleri Başkanlığında (DİB) projenin yürütücüleriyle mülakat yapılmış ve erken çocukluk döneminde din eğitimi çalışan araştırmacıların görüşlerine başvurulmuştur.

Bu analizde Kur’an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi’nin programı, öğretmenleri ve uygulanmasına yönelik mevcut durumun ortaya konulması amaçlanmıştır.

GİRİŞ

Türkiye'nin 1995'te onayladığı Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye göre çocuk "18 yaşından küçük her birey" şeklinde tanımlanmıştır.¹ En kabul gören anlamıyla çocuk aile, toplum, eğitim sistemleri ve geleceğin en küçük temel taşı olarak nitelendirilebilir. Erken çocukluk eğitimi² çocuğun anne karnından başlayarak ilkökul sürecine kadar olan dönemi kapsamaktadır. Erken çocukluk kendi içerisinde "yeni doğan", "ilk çocukluk" gibi kategorilerle gruplandırılıp farklı isimler almaktadır. Erken çocukluk dönemindeki nitelikli eğitim bugünün çocuğu ve yarının yetişkini olan bireyler için kritik bir role sahiptir. Nobel ödüllü Hackman'e göre erken çocuklukta çocuk için yatırılan 1 doların gelecekte 7 dolar olarak topluma geri dönüşü olmaktadır.³

Erken çocukluk döneminde çocuğun eğitim almasının yanında bu eğitimin aktörleri, toplumsal normlar ve mekanizmalar, eğitimin temel amacı ve felsefesi, eğitimci ve yönetici kadrosu gibi faktörler de eğitimin niteliği konusunda oldukça önemlidir. Bu bağlamda aile,

belediyeler, sivil toplum kuruluşları, medya ve devlet gibi toplumu etkileyen yapıların erken çocukluk dönemine etkisi yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet başat yasa koyucu ve uygulayıcı olarak bu yapıların en önemlisidir. Bu bağlamda devletin kendi bünyesindeki kurum ve kuruluşları aracılığıyla vatandaşını eğitmesi erken çocukluk eğitiminin kalitesini doğrudan etkileyecektir.

Din insanlığın var oluşundan bu yana birey ve toplumlara kültürel, psikososyal, gelişimsel ve politik yönlerden tesir etmektedir. Toplumun en küçük yapı taşlarından olan çocuğun çevresini anlamlandırmak için ihtiyaç duyduğu kaynaklardan biri de dindir. Ayrıca din, kültürün temel unsurlarındandır. Bu bağlamda din eğitimi dünyada olduğu gibi Türkiye'de de oldukça önemli bir yere sahiptir. Erken çocukluk döneminde din eğitimi devlet tarafından yakın zamanda verilme-ye başlanmıştır.

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 42. maddesi gereğince kimsenin eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamayacağı güvence altına alınmıştır.⁴ 20 Kasım 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de de çocuğun yaşam ve gelişim, eğitim, oyun oynama, din, vicdan ve ifade özgürlüğü, özel yaşantısının korunması ve eğitim gibi hakları koruma kapsamındadır. Bu hakların temelini çocuğun yüksek yararı ilkesi oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 7. maddesi şunu der:

Çocuk eğitimle aynı amaçlara yönelik oyun ve eğlenme konusunda tüm olanaklarla donatılır, toplum ve kamu mekanları çocuğun bu haktan yararlanma olanaklarını arttırmaya çaba gösterir.

1. "Çocuklar için Birleşin", UNICEF, https://www.unicef.org/turkey/oc/_cp25b.html, (Erişim tarihi: 21 Mart 2018).

2. Proje okul öncesi dönem din eğitimi olarak başlıklandırılmıştır. Okul öncesi erken çocukluk döneminin alt başlığı olmakla beraber 3-5/6 yaş aralığını kapsamaktadır. Fakat erken çocukluk eğitimi anne karnından ilkökula kadar olan süreci içermektedir. Bu sebeple rapor içerisinde erken çocukluk eğitimi kullanılacaktır.

3. "Center for the Economics of Human Development", The University of Chicago, <https://cehd.uchicago.edu>, (Erişim tarihi: 5 Şubat 2018).

4. "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası", Türkiye Büyük Millet Meclisi, <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa82.htm>, (Erişim tarihi: 5 Şubat 2018).

Bu yasa ve sözleşme bağlamında erken çocukluk eğitimi bir çocuk hakkıdır.⁵

Erken çocukluk eğitimi zihinsel, fiziksel, duygusal, dil, psikososyal ve motor gelişimi destekleyerek çocukları kısa vadede ilkökula, uzun vadede ise hayata hazırlamayı amaçlamaktadır. Her çocuğun ilgi ve ihtiyaçları toplum, aile yapısı, kişisel ve gelişimsel özelliklerine göre farklılık gösterse de genel kabul erken çocukluk döneminde çocuğun kendi hızına göre ilerlemesi ve gelişmesidir. Bu dönemde verilen eğitim çocukların gelişim alanlarını desteklemesinin yanında katılım ve korunma haklarını da güvence altına almaktadır. Böylelikle çocuk hakları izleme sistemlerinin güçlendirilmesine katkı sağlar, toplum temelli hizmetler çerçevesinde aile eğitimlerini destekler, gelişimsel bozuklukların ve özel gereksinim durumlarının erken teşhisine olanak tanır ve dezavantajlı bölge veya ailelerden gelen çocukların ilköğretime başlamadan önce gerekli destekleri almalarına olanak sağlar.⁶

0-3 yaş grubu çocuklarıyla çalışmalar yapan ve bu dönemin insan hayatı için önemine dikkat çeken Zero to Three'ye göre üç yaşa kadar çocukların tüm gelişim alanlarının desteklenmesi ve erken müdahalenin yapılmasının hem çocuk hem de toplum için kritik olduğu belirtilmiştir.⁷ Fakat bu müdahale çoğu zaman akademik olarak algılanmaktadır. Aslında bahsi geçen müdahale sosyal anlamdadır.

Türkiye'de okul öncesi eğitimin temellerinin İkinci Meşrutiyet öncesine dayandığı bilinse de resmi okul öncesi kurumlar Balkan Savaşları'ndan sonra açılmıştır. Devletin kurumları aç-

masındaki amaç ailelerdeki eğitim yetersizlikleri ve farklılıklarını azaltmaya yöneliktir. 1925'teki mevcut olanaksızlıklar nedeniyle anaokullarının kapatılarak bütçesinin ilköğretime aktarılması gerekmiştir. 1940'larda ise okul öncesi kurumların açılması için tekrar uygulamalar başlatılmış ve özel kuruluşlar tarafından faaliyete geçirilmesi desteklenmiştir.⁸ Son olarak 2006'daki Milli Eğitim Şurası'nda Milli Eğitim Temel Kanunu'nda düzenlemeler yapılarak "Okul Öncesi Eğitim Kanunu" çıkarılmış ve okul öncesi eğitim temel bir çerçeveye oturtulmuştur.

2009-2010 eğitim öğretim döneminde okul öncesi eğitim 32 ilde pilotlama kapsamında zorunlu eğitime başlamıştır. 2010-2011 döneminde 25 ilin daha katılmasıyla okul öncesi eğitimin zorunlu olduğu il sayısı 57'ye yükselmiştir. Fakat 2012'de 4+4+4 eğitim sistemine geçilmesiyle birlikte ilkökula başlama yaşı aşağı çekildiği için okul öncesi eğitimde okullaşma oranı azalarak zorunlu eğitim kapsamından çıkarılmıştır. Bakanlık tarafından 2017'de yapılan açıklamaya göre ise 2019'a kadar okul öncesi eğitimin kademeli şekilde zorunlu olacağı ifade edilmiştir.⁹

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE DİN EĞİTİMİ

Din insanlığın başlangıcından günümüze kadar insanların kalp, akıl ve toplum hayatında yer edinmiş önemli bir kavramdır. Kültürle de iç içe geçen din eğitimi meselesi günümüzün önemli tartışma konularından biridir. Bu tartışmalar politik, siyasi, sosyal ve kültürel birçok nedene bağlıdır. Tüm bu tartışmalar içerisinde erken çocukluk döneminde din eğitiminin nasıl ve ne

5. "Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme", Birleşmiş Milletler, http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf, (Erişim tarihi: 5 Şubat 2018).

6. "Early Childhood Development: The Key to a Full and Productive Life", UNICEF, <https://www.unicef.org/dprk/ecd.pdf>, (Erişim tarihi: 5 Şubat 2018).

7. "Early Intervention", Zero to Three, <https://www.zerotothree.org/early-development/early-intervention>, (Erişim tarihi: 5 Şubat 2018).

8. Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 2001'e)*, (Alfa Yayınları, İstanbul: 2001).

9. "Okul Öncesi Zorunlu Eğitim Yaşı Belirlendi, MEB'den Anasınıfı Yazısı", Öğretmenler için, <https://www.ogretmenlericin.com/meb/meb-mevzuat/okul-oncesi-zorunlu-egitim-yasi-belirlendi-mebden-anasinf-yazisi-16285.html>, (Erişim tarihi: 4 Ocak 2018).

şekilde olacağı oldukça kritik ve farklı yönlerden ele alınan bir konu haline gelmiştir.

“Dini eğitim” bir eğitim sisteminde eğitimin felsefesinden uygulamalarına kadar tüm süreçlerin din tarafından belirlendiği durumu ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. “Din eğitimi” ise eğitim sistemlerinde farklı disiplinler ve modern bilim paradigmasıyla uyumlu din öğretimi faaliyetleri için kullanılan bir kavramdır. Piaget, Erikson ve Kohlberg’ün teorilerinden esinlenilerek Goldman, Fowler, Elkind, Oser gibi kuramlara ait “dini gelişim” teorileri oluşturulmuştur. Bu teoriler dini gelişime ait bilgiler verirken eğitimin nasıl olması gerektiğiyle ilgili de sınırlar çizmiştir. Bu görüşlerin ortak özelliği, çocuklara zihinsel gelişime dayalı sorular sorarak bunlara yönelik çıkarımlar yapmalarını sağlamanın yanlış olduğudur. Çocukların soyut kavramlar hakkında konuşmalarının sebebinin anlamamaları değil bunları ifade edecekleri kavramları bilmeleri olduğunu öne sürmüşlerdir.¹⁰

Birmingham Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarafından geliştirilen “Gift to Child” ve Jerome W. Berryman’ın ortaya attığı “Godly Play” yaklaşımı gibi erken çocukluk döneminde din eğitimi konusunda dini metinleri ve eğitim psikolojisi verilerini göz önüne alarak dini ve manevi gelişime katkı sağlayacak uygulamalar vardır. Bunların temel amacı çocukların kutsalı veya manevi olanı hissetmesi ve anlamlandırması için materyal geliştirilmesidir.¹¹

Çocuğun çevresi aracılığıyla tanıştığı din kavramı onu anlamaya yönelik merak duygusunu da beraberinde getirmektedir. Bu merakın giderilmesi çocuk için oldukça önemlidir.¹² Fakat nasıl ve hangi yollarla bunun sağlanması gerek-

tiği şu an için tartışmalı olmakla birlikte farklı yönlerden ele alınmaktadır. Kimileri dinin soyut kavramlar içermesi dolayısıyla çocukların bunları öğrenemeyeceğini savunurken kimileri çocuğun dini öğrenmesi gerektiğini düşünmektedir.

DÜNYADA ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ DİN EĞİTİMİ UYGULAMALARI

Queebssland Catholic Education Commission’ın derlemesine göre çocuklara verilecek din eğitimi çocukların manevi gelişimleri (*spiritual development*) ile ilişkili olmalıdır. Fakat din eğitimiyle manevi gelişimin eş anlamlı olmadığı üzerinde durulmuştur. Öğretmenlerin öncelikli olarak çocukların manevi gelişimlerini göz önüne almaları sonrasında ise din eğitiminin verilmesi gerektiği söylenmiştir. Kişilerin cami, kilise veya sinagogda dua etmeleriyle dini durumlarının ölçüldüğü fakat çoğu zaman bunun manevi gelişimi ölçmede yetersiz kaldığı belirtilmiştir. Manevi gelişim kişinin gerçekte kim olduğu ve dünyadaki amacıyla ilgilidir. Manevi durum ise her insanın var olan ve değişebilen bir özelliği ve bunun belli bir dil ve dinde ortaya çıkması olarak tanımlamıştır. Bu yüzden çocukların başlangıçta manevi gelişimlerinin desteklenmesi ve sonraki adımda din eğitiminin verilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹³

Kanada’da erken çocuklukta din eğitimi için bir rehber kitapçık hazırlanarak erken çocukluk eğitimi programıyla örtüştürülmeye çalışılmıştır. Ayrıca rehber kitapçık çocukların özellikleri ve yeni yaklaşımlarla ara ara güncellenmektedir. Temel olarak dinin tarih, toplum ve kültür üzerinde rolü olduğu ve bu yüzden devletlerin din eğitimi vermeleri gerektiği pren-

10. Eli Gottlieb, “Development of Religious Thinking”, *Religious Education: The Official Journal of the Religious Education Association*, Cilt: 201, Sayı: 2, (2006), s. 242-260.

11. Cemil Oruç, “Erken Çocukluk Dönemi Din Eğitimi: Teorik Çerçeve, Yaklaşımlar ve Uygulama Örnekleri”, *Children*, Cilt: 50, Sayı: 2, s. 112-122.

12. Zeynep Nezahat Cihandide, *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*, (Dem Yayınları, İstanbul: 2014), s. 181-205.

13. “Spiritual Development and Religious Education in the Early Years: A Review of the Literature”, Queensland Catholic Education Commission, http://qcec.catholic.edu.au/wp-content/uploads/2015/12/Final_Spiritual-Development-Religious-Education-in-the-Early-Years_A-Review-of-the-Literature.pdf, (Erişim tarihi: 31 Ocak 2018).

sibinden yola çıkılmıştır. Öğretmen veya öğrencinin aynı dinde olmadan da din eğitimi alıp verebilecekleri söylenerek sadece Hristiyanlık için değil diğer dinler için de bu programın geçerli olduğu vurgulanmıştır.¹⁴

Program kapsamında eğitim veren okullar inanç temelli (*faith filled*) olarak bilinmektedir. Okullar özel kuruluş, yerel yönetim veya kiliseye bağlı olarak açılabilir. Sadece Hristiyanlığa ait değil Yahudilik, İslam, Budizm ve daha birçok farklı inancıya sahip okullar Kanada'da ortak olan programı kullanarak eğitim vermektedir. Bazı okullar karma eğitim sunarken bazıları kız ve erkek olarak ayrılmıştır. Okullar çift müfredatla eğitim verip din eğitimi ve dine ait kültürün yanında erken çocukluk eğitiminin temel prensiplerine dayalı bir planla uygulamalar yapmaktadır. Kurumlara öğretmenler ilan yoluyla alınmaktadır. Öğretmenler CV'leri ile başvuruda bulunduktan sonra kurum kendi kriterlerine göre alımlarını gerçekleştirmektedir.¹⁵

Almanya'da kilise erken çocukluk eğitimi sürecinde önemli bir aktördür. Okul öncesi kurumlarının yüzde 70'i kiliseye bağlı olarak faaliyet yürütmektedir. Diğer kısım ise devlet veya yerel yönetimlere bağlı şekilde varlıklarını devam ettirmektedir. Bunun sebebi kilisenin kendisini eğitim sisteminin bir parçası olarak görüp sorumlu hissetmesi olarak açıklanmıştır. Çocukların küçük yaşlardan itibaren dindar bireylerle bulunmaları tecrübe aktarımı açısından oldukça önemli addedilmiştir. Bunun yanında kilise bünyesinde açılan kurumlar çocukların Hristiyanlığa ait esas ve sembollerini öğrenmelerini hedeflemektedir.¹⁶

14. "Religious Education Kindergarden", Newfoundland Labrador, http://www.ed.gov.nl.ca/edu/k12/curriculum/guides/religion/2016_K_RE.pdf, (Erişim tarihi: 30 Ocak 2018).

15. "Religious-Affiliated Education in Canada", Our Kids, <http://www.ourkids.net/school/faith-based-schools.php#1>, (Erişim tarihi: 2 Şubat 2018).

16. Recai Doğan, "Avrupa Birliği Sürecinde Dini Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 49, Sayı: 2, (2008), s. 1-44.

Japonya'da Budizm ve Hristiyanlığa yönelik din eğitimi veren okul öncesi kurumları üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaya göre Hristiyanlığa yönelik eğitim veren kurumlarda bilgi ve uygulamalar Japon kültürü ile iç içe geçirilmiş halde sunulmaktadır. Mesela Japon geleneklerine göre yenilen yemeğin arkasından dua edilmesi buna bir örnek teşkil etmektedir. Bu günlük rutinlerin iki yönlü etkileri görülmüştür: Birincisi çocuklar içlerinden geldiği şekilde uygulamalarını yapıp dualarını etmişlerdir. İkincisi çocukların kendi fikirlerini oluşturmalarına olanak verilerek öğretmen merkezli eğitimden uzak durulmuştur. Ayrıca bu okullarda özel gereksinimli bireyler oldukça büyük öneme sahiptir. Tipik gelişim gösteren çocuklarla entegrasyon veya bütünleştirilmelerine önem verilmektedir.

Çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak pedagojik ilkeler doğrultusunda din eğitimi verilmelidir.

Budizm'e yönelik okul öncesi kurumlara baktığımızda ise binalarının okul öncesi eğitim kurumundan çok şirket binasına benzediği ifade edilmektedir. Çünkü pencereleri karartılarak dışarıdan içerisinin görülmesi engellenmiştir. Bu okullarda amaç üç temel geleneksel Budist düşüncesini modern eğitimle birleştirmektir. Bunlar erdemli olmak, bilgi edinimi ve bedenine önemidir. Araştırma sonucunda Japonların dinlerine düşkün olmadıkları tasvirinin yanlış olduğu ve öğretme ve eğitme biçimlerinin farklı olduğu söylenmiştir.¹⁷

17. Susan D. Holloway, "The Role of Religious Beliefs in Early Childhood Education: Christian and Buddhist Preschools in Japan", *Early Childhood Research and Practice*, Cilt: 1, Sayı: 3, (1999).

ŞEKİL 1. ERKEN ÇOCUKLUK DİN EĞİTİMİNDE DÜNYA ÖRNEKLERİ

Endonezya'daki İslami eğitim veren erken çocukluk dönemi kurumları 2001'de açılmış olup ve Endonezya Diyanet İşleri Bakanlığı bünyesinde faaliyet göstermektedir. Bu kurumların yüzde 99'u özel sektöre aittir. Kurumlar çocuklara Allah'ın yaratma gücünü çevreyle öğretmeyi amaçlamış ve çocukların bağımsız olmalarına odaklanmıştır. Kurumlarda okul öncesi eğitim programıyla birlikte din eğitimi programı paralel şekilde uygulanmaktadır. Bunun yanında Jakarta National University ile iş birliği içerisinde çocukların değerlendirmeleri yapılarak programları güçlendirme faaliyetleri yürütülmektedir.¹⁸

Avustralya'ya baktığımızda 2009'daki mevzuat değişikliğiyle birlikte erken çocukluğa verilen önem artmıştır. Aynı zamanda din eğitimi sunan erken çocukluk dönemi kurumları –özellikle Katolik okullar– 2009'da Australian Catholic Diocesan Education Offices and Commissions ile birlikte erken çocukluk döneminde din eğitimi konulu bir rehber müfredat yayımlamıştır.¹⁹ Kurumlar ruhsal gelişim ve dini temellerin üzerinde durmayı temel hedef olarak almıştır.

18. Junko Takaoka, "Kindergartens in Indonesia that Nurture Religious Values and Independence through Early Childhood Education--Current Situation Regarding Children's 'Attitudes of Learning to Learn' (3)", Child Research Net, 30 Haziran 2017, http://www.childresearch.net/projects/eccec/2017_10.html, (Erişim tarihi: 2 Şubat 2018).

19. "Religious Education in Dialogue: Curriculum around Australia", National Catholic Education Commission, <https://www.ncec.catholic.edu.au/resources/publications/3-religious-education-in-dialogue-curriculum-around-australia/file>, (Erişim tarihi: 21 Mart 2018).

Özetlemek gerekirse dünyanın gelişmiş kabul edilen pek çok ülkesinde erken çocukluk döneminde din eğitimi gerek özel teşebbüs gerekse devlet eliyle sağlanmaktadır. Erken çocukluk eğitimi temel alınarak din eğitimiyle erken çocukluk eğitimi programları birbiriyle iç içe uygulanmaktadır. Ülkelerde farklı dinler aynı programda birleşebilmekte ve her din kendi öğretilerini çocuklara aktarabilmektedir. Bununla birlikte ortak amaçların başında çocukların ruhsal gelişimlerini (*spiritual development*) desteklemek yer almaktadır.

KUR'AN KURSLARI OKUL ÖNCESİ DİN EĞİTİMİ PROJESİ

Türkiye de diğer ülkelere benzer şekilde son yıllarda erken çocukluk döneminde din eğitiminin devlet eliyle düzenlenmesi konusunda önemli adımlar atmıştır. Proje öncesinde erken çocukluğa yönelik din eğitimi yapan resmi kurumlar bulunmamaktaydı. Bu sebeple proje Türkiye'de ilk olma özelliğini taşımaktadır. Fakat dini cemaat veya grupların resmi olmayan kayıtlara göre erken çocukluk dönemine yönelik din eğitimi verdikleri bilinmektedir.

DİB'in 4-6 yaş grubundaki çocuklara yönelik "Kur'an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi" en somut adımlardan bir tanesidir. DİB 26 Ocak 2012 itibarıyla projeyi başlattığını

duyurmuş ve proje 2013-2014 eğitim öğretim döneminde sınıf sayılarında farklılıklar olsa da Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Kayseri, Diyarbakır, Gaziantep, Samsun, Erzincan ve Rize illerinde başlatılmıştır. Projenin geliştirilmesindeki amaç 4-6 yaş döneminde çocuğu bulunan annelerin Kur'an kurslarına devam etmelerinin sağlanmasıdır. Anne kursta Kur'an-ı Kerim öğrenirken çocuğunun da bu süreçte güvende kalması planlanmıştır. Fakat ilerleyen süreçte Kur'an kurslarına devam etmeyen annelerin de çocuklarını projenin uygulandığı okullara göndermeleriyle proje dönüşüme uğrayarak başlangıçtaki hedefinden öte bir duruma geçerek talep yükselmiş ve niceliksel bir artış oluşmuştur. Annesi Kur'an kursuna devam etmeyen çocuklar da projeye katılım sağlamış ve proje başlangıçtaki amacını dönüştürmüştür.

Projede görevli olacak ilk öğretmenler mevcut Kur'an kursları öğretmenlerinden mülakat yoluyla seçilmiş ve Manisa'da 15 gün süren bir eğitim almışlardır. İlk eğitim 120 kişi tarafından alınmış ancak fiziki yetersizlikler sebebiyle her öğretici sınıf açamamıştır. İlerleyen süreçte DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ve Halk Eğitim Merkezi Müdürlüklerinde "4-6 Yaş Çocuk Etkinlikleri ve Eğitimi" kapsamında üç aylık modüler sertifika programı öğretmenlere verilmiştir.

Programa katılamayan öğretmenler için ise Sakarya Üniversitesi tarafından DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü onaylı olmak üzere sürekli eğitim merkezi aracılığıyla uzaktan eğitim verilmiştir. Uzaktan eğitim sertifikası alan kişiler de kurumlarda görevlendirilmişlerdir. Sakarya Üniversitesi dışında farklı kurumlar da sertifika programları düzenlemiştir. Bir grup öğretici bu sertifikalar yoluyla görevlendirilmiştir. Fakat süreç içerisinde uzaktan eğitimdeki sınavların güvenliği nedeniyle belirli bir tarihten itibaren alınan sertifikalar geçersiz sayılarak yenileri kabul edilmemiştir. Bu durum nitelik kaybını engelle-

menin yanında projenin daha yönetilebilir bir hale gelmesine katkı sağlamıştır.²⁰

4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programı

Proje kapsamında 4-6 yaş grubu için pedagoglar, okul öncesi öğretmenleri, DİB temsilcileri, akademisyenler, imam hatip ve Kur'an kursu öğretmenlerinden oluşan 15 kişilik komisyon öğretim programını hazırlamıştır. Program geliştirilirken okul öncesi eğitimi ve program geliştirme alanındaki yeni yaklaşım ve ilkeler ile ilahiyat bilimlerinin verileri doğrultusunda temel yaklaşımların benimsendiği belirtilmiştir. Proje programı içerisinde 4-6 yaş çocuklarının gelişim özellikleri, okul öncesi dönemde dikkat edilmesi gereken ilkeler, okul öncesi dönem din eğitimi ve tarihsel süreci, 4-6 yaş grubu çocukların din eğitimi ve programda görev alacak öğretmenlerin dikkat edeceği hususlar hakkında bilgiler sunulmuştur.

Çocukların gelişim özelliklerine dikkat edilerek pedagojik ilkeler doğrultusunda din eğitiminin verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Programın genel amacı yedi maddeyle açıklanmıştır. Maddeler genel olarak İslam dini değerlerinin çocuğun seviyesine uygun olarak kazandırılıp günlük hayatında bunları kullanmasını içermektedir.²¹ Programın hedefi 4-6 yaş dönemi çocuklarının Kur'an-ı Kerim ve harflerini tanımaları, kısa sure ve duaları ezberlemeleri ve İslam'ın temel dini değerlerini kazanmalarıdır. Proje okul öncesine alternatif olarak ortaya çıkmadığı için programın okul öncesi kurumlarını destekler nitelik taşıması düşünülmüştür.²²

20. Veri DİB yetkilileriyle gerçekleştirilen mülakat sonucunda elde edilmiştir.

21. "Kur'an Kursları Öğretim Programı: 04-06 Yaş", DİB, [http://www2.diyinet.gov.tr/EgitimHizmetleriGenelMudurlugu/KuranKursuOgretimProgrami/Kur'an%20Kurslar%C4%B1%20%C3%96%C4%B1%20Program%C4%B1%20\(4-6%20Ya%C5%9F\)%20-%202014.pdf](http://www2.diyinet.gov.tr/EgitimHizmetleriGenelMudurlugu/KuranKursuOgretimProgrami/Kur'an%20Kurslar%C4%B1%20%C3%96%C4%B1%20Program%C4%B1%20(4-6%20Ya%C5%9F)%20-%202014.pdf), (Erişim tarihi: 28 Ocak 2018).

22. Veri DİB yetkilileriyle gerçekleştirilen mülakat sonucunda elde edilmiştir.

ŞEKİL 2. DİNİ BİLGİLER ALANI İÇERİSİNDEKİ ÜNİTE BAŞLIKLARI

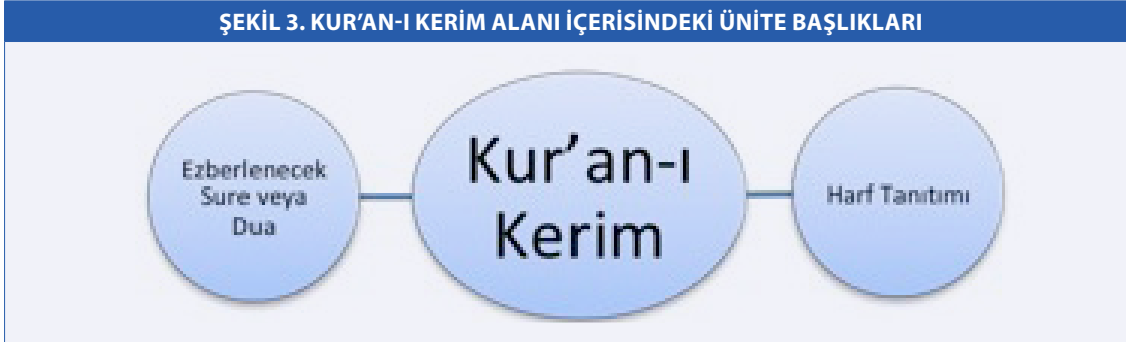
Programda iki ayrı öğrenme alanı oluşmaktadır. Bunlar dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim'dir. Bu öğrenme alanlarıyla ilgili olarak öğretmenlere *Kur'an Kursları Öğretici Kitabı (4-6 Yaş Grubu)* ve *Öğrenci Etkinlik Kitabı* verilmiştir. Öğretici kitabı içerisinde 4-6 yaş çocuklarının gelişim özellikleri ve okul öncesi eğitimde dikkat edilmesi gereken ilkeler, okul öncesi dönemde din eğitimi ve tarihsel süreci, 4-6 yaş grubu çocuklarının din eğitimi, programda görev alacak öğretmenlerin dikkat edeceği hususlar ve dini bilgiler konularında açıklamalar bulunmaktadır.²³

İlk öğrenme alanı olan dini bilgiler içerisindeki üniteler şu şekildedir:

- Sevgi ve Merhamet
- Saygı
- Görev ve Sorumluluk
- Adalet
- Yardımlaşma ve Paylaşma
- Sabır
- Güvenilirlik ve Doğruluk
- İyilik
- Dua, Şükür ve Özür Dileme
- Allah'ı Seviyorum
- Peygamberimi Seviyorum
- Dinimi Seviyorum
- Kitabımı Seviyorum
- Kainatı Seviyorum
- İnsanları Seviyorum
- Vatanımı Seviyorum
- Bayramlarımızı Seviyorum

23. *Kur'an Kursları Öğretici Kitabı, 4-6 Yaş Grubu*, DİB, (2014), <https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr/Documents/4-6-yas-ogretici-kitabi.pdf>, (Erişim tarihi: 24 Aralık 2017).

ŞEKİL 3. KUR'AN-I KERİM ALANI İÇERİSİNDEKİ ÜNİTE BAŞLIKLARI

ŞEKİL 4. 4-6 YAŞ OKUL ÖNCESİ DİN EĞİTİMİ PROJE PROGRAMININ TEMEL AMAÇLARI

1. İslam dininin değerlerini, kendi seviyesinde, insan hayatına anlam kazandıran unsurlardan biri olarak fark etmeleri
2. Kazanacağı değerleri gündelik hayatta kullanmaları
3. İslam'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i içerik, ses ve şekil olarak kendi seviyesinde tanımaları
4. Kendi seviyesine uygun olarak Allah'ı sevgi temelinde tanımlarını ve yaratılıştaki düzeni fark etmeleri
5. Kendi seviyesinde Peygamber Efendimiz'in (asm) kişiliğini ve karakterini tanımlarını, sevmelerini ve model almaları
6. Sağlıklı bir din ve ahlak gelişimi göstermeleri
7. Din ve ahlak gelişiminin yanı sıra diğer gelişim alanlarına da katkısı olacak şekilde bir ortam sağlanması

İkinci öğrenme alanı olan Kur'an-ı Kerim içerisindeki ünitelerin amacı harflerin tanıtılmasıdır. Her ünite içinde iki veya dört harfin öğretilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda harflerle ilgili drama, oyun, boyama ve çizimleri birleştirme gibi etkinlikler planlanmıştır. Her üniteye ezberlenmesi istenen bir sure veya duaya yer verilmiştir.

Dünyanın gelişmiş kabul edilen pek çok ülkesinde erken çocukluk döneminde din eğitimi gerek özel gerekse devlet eliyle sağlanmaktadır.

4-6 yaş grubu Kur'an kurslarının fiziki mekan ve donanım şartları "Kur'an Kursları Uygulama Esasları"nda belirtilmiştir. Bu şartlara göre oyun alanı-bahçe, hobi alanı, derslik, kitaplık, etkinlik alanı, mutfak/yemek alanı, uygulama salonu/çok amaçlı salon, tuvaletler/duş alanı, uyku odası, idari birimler ve donatım malzemelerinin bulundurulması kursu açabilmek için gerekli görülmüştür. Bunun yanında bina ve oyun alanında gerekli olan özellikler maddeler halinde belirtilmiştir. Örneğin oyun alanında her çocuğa 2,5 metrekare düşecek, dolaplar duvara sabitlenecek ve zemin çocukların darbe almamaları için yumuşak özellikte olacaktır.²⁴

24. "2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları", DİB, <http://www2.diyaret.gov.tr/EgitimHizmetleriGenelMudurlugu/Documents/2016%202017%20Kur%27an%20Kurslar%C4%B1%20Uygulama%20Esaslar%C4%B1.pdf>, (Erişim tarihi: 4 Ocak 2018).

KUR'AN KURLARI OKUL ÖNCESİ DİN EĞİTİMİ PROJESİ'NDE MEVCUT DURUM

2015-2016 eğitim öğretim dönemi itibarıyla Türkiye'de hemen hemen her ilde olmak üzere 463 ilçede 2 bin 53 kurs bulunmaktadır. Bu kurslarda 3 bin 17 eğitici görev yapmaktadır. 27 bin 481'i erkek, 27 bin 866'sı kız olmak üzere toplam 55 bin 347 çocuk kurslarda eğitim almaktadır.²⁵ Bu sayılardan hareketle öğretici başına düşen öğrenci sayısı ortalama 18'dir. 2018 verilerine göre ise öğrenci sayısı ortalama 106 bindir.²⁶ Projenin işleyişine dair niteliksel veriye rastlanmamıştır.

Kur'an kursları 4-6 yaş din eğitimi projesinde öğreticilerin temel aldıkları kaynak hazırlanan programdır. Program doğrultusunda eğitim faaliyetleri devam etmekte, etkinlikler hazırlanmakta ve kazanımlar belirlenmektedir. Bu sebeple proje programının detaylı olarak incelenmesi projenin uygulanmasına yönelik fikir verecektir.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) okul öncesi eğitim programı ile Kur'an kursları 4-6 yaş din eğitimi projesinin programını karşılaştırmalı olarak incelemek mevcut durumu belirlemeyi kolaylaştıracaktır. MEB okul öncesi programı 2012'de hazırlanmış ve bir yıllık pilotlama yapılmıştır. Pilotlama çıktılarına göre programda düzenlemeler yapılarak öğretmen eğitimleri verilmiş ve 2013'te uygulamaya konulmuştur.

Pilotlama programın yolunda giden ve gitmeyen yönleri ile öne çıkan uygulamalar hakkında bilgi vereceği ve bu bilgiler ışığında programda revize yapılarak uygulanacağı için sürdürülebilirliği ve çocuklar üzerindeki desteği artıracaktır. Bu yüzden pilotlama yapılmadan

uygulanmaya konulmuş bir programın çıktıları tam olarak bilinemeyecek ve teori-pratik arasındaki uyumun yakalanması zorlaşacaktır. Bunun yanında çocuklar üzerinde programın etkileri bilenemeyeceği gibi öğretici ve yöneticilerin karşılaştıkları sorunların tespiti de güçleşecektir. Yaklaşık beş yıldır uygulanan 4-6 yaş Kur'an kursları öğretim programında düzenlemeler yapılsa da programla ilgili niteliksel veriler bulunmadığı için programın işleyip işlemediği bilinmemektedir.

Bir diğer özelliğe baktığımızda MEB okul öncesi programının temel ilkeleri çocuk merkezli, esnek, sarmal, eklektik, dengeli, oyun temelli, keşfederek öğrenme öncelikli, yaratıcılığın geliştirilmesi ön planda, günlük yaşam deneyimleri ve yakın çevre olanaklarının eğitim amaçlı kullanılmasını teşvik edici, temaları/konuları amaç değil araç edinmesi, öğrenme merkezlerine önem vermesi, kültürel ve evrensel değerleri dikkate alması, aile eğitimi ve katılımına önem vermesi, değerlendirme sürecini çok yönlü önermesi, özel gereksinimli çocuklar için uyarlamalara yer vermesi ve rehberlik hizmetlerine önem vermesi olarak açıklanmıştır.

Kur'an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi'nde ise hazırlanan programa uyulması, amaca yönelik etkinliklere yer verilmesi, esnek, çocuk merkezli olması, farklılıkları göz önüne alması gibi ilkeler benimsenmiştir. Bu benimsenen ilkeler erken çocukluk eğitiminde kabul gören kuramları destekler niteliktedir. MEB programına göre materyal ve etkinlikler çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarından yola çıkılarak seçilmekte ve uygulanmaktadır. Bu da çocuk merkezli eğitimin temel ilkelerindendir. Çocuk merkezli benimsenen programlarda gelişimsel hedefler ve bunlara bağlı çıktılar önem arz etmektedir. Bu sebeple MEB programında gelişim alanları için kazanım ve göstergeler belirlenmiştir. Bu kazanım ve göstergeler çocukların ilgi ve ihtiyaçlarıyla birleştirilerek ortaya etkinlikler, günlük ve aylık planlar çıkmaktadır.

25. "2015-2016 Yılı 4-6 Yaş Temel-Ek Öğretim Kursu Bilgileri", DİB, [https://odatv.com/images/resimler/gaye%20usluer\(4-6%20ya%C5%9F%20Kur'an%20kursu%20veriler.pdf](https://odatv.com/images/resimler/gaye%20usluer(4-6%20ya%C5%9F%20Kur'an%20kursu%20veriler.pdf), (Erişim tarihi: 23 Aralık 2017).

26. Veri DİB yetkilileri ile gerçekleştirilen mülakat sonucunda elde edilmiştir.

Kur'an kursları proje programında gelişim alanlarından bahsedilmiştir fakat gelişim alanlarıyla ilgili hedefler programa dahil edilmemiştir. Dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim başlığında saygı, adalet, iyilik, dua, şükür ve özür dileme, harfleri tanıma ve ezber ve Kur'an-ı Kerim'i tanıma gibi üniteler hazırlanmıştır. Bu ünitelere örnek etkinlikler yerleştirilmiştir. Program genel hatlarıyla kazanımların gerçekleştirilmesini hedef almıştır. Konu ve üniteler erken çocukluk eğitiminde çoğu zaman araç olarak kullanılmaktadır.

Kullanılan araçlardan bir diğerine baktığımızda MEB programında öğrenme merkezleri üzerinde durulmuştur. Öğrenme merkezleri çocuğu sınıfta yönlendiren ve öğrenmeye teşvik eden alanlardır. Ayrıca blok, kitap, müzik, sanat ve fen gibi merkezler materyallerin düzenlenmesinde kritik rollere sahiptir. Bu merkezler öğretmen tarafından çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına, kazanım ve göstergelere göre zaman zaman düzenlenip, kapatılıp açılan öğrenme alanlarıdır. Kur'an kursları proje programında öğrenme merkezleri ile ilgili bir açıklama veya öneride bulunulmamıştır. Fakat fiziki mekan ve donanım şartlarında genel ilkeler ve fiziki düzenlemeyle ilgili hususlara yer verilmiştir. Örneğin hobi ve oyun alanı gibi.

Tüm bu araç gereçlerle birlikte MEB programında etkinlik çeşitleri ve özelliklerine yer verilmiştir. Örneğin matematik, drama, okuma yazmaya hazırlık, sanat ve oyun etkinliği gibi. Bu etkinlikler gelişim alanlarına göre hazırlanan kazanım, göstergeler ve çocukların ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanıp uygulanmaktadır. Ayrıca etkinlikler içerisinde kullanılması öngörülen konular liste olarak programda belirtilmiştir.

Kur'an kursları proje programında ise öncelikle konular belirlenmiş ve konulara göre etkinlikler oluşturulmuştur. Yapılacak etkinlikler MEB programında günlük planın çerçevesi ile çizilmiştir. Günlük planda öğretmen ve çocukların gün içerisinde yapacakları açıklanarak rutinler belirlenmiştir. Bu plan çocuklara görsel

şekilde sunulduğunda çocuklara hayatı düzenleme, zaman kavramını anlama ve akışı takip etme gibi beceriler kazandırmaktadır. Ayrıca öğretmen zihninde gün içerisinde neler yapacağını planı ile sınıfa gitmektedir. Kur'an kursları proje programında ise böyle bir plan yer almamaktadır. Bunun yerine haftalık kaç saat dini bilgi ve Kur'an-ı Kerim öğretilceği alternatifler halinde bildirilmiştir.

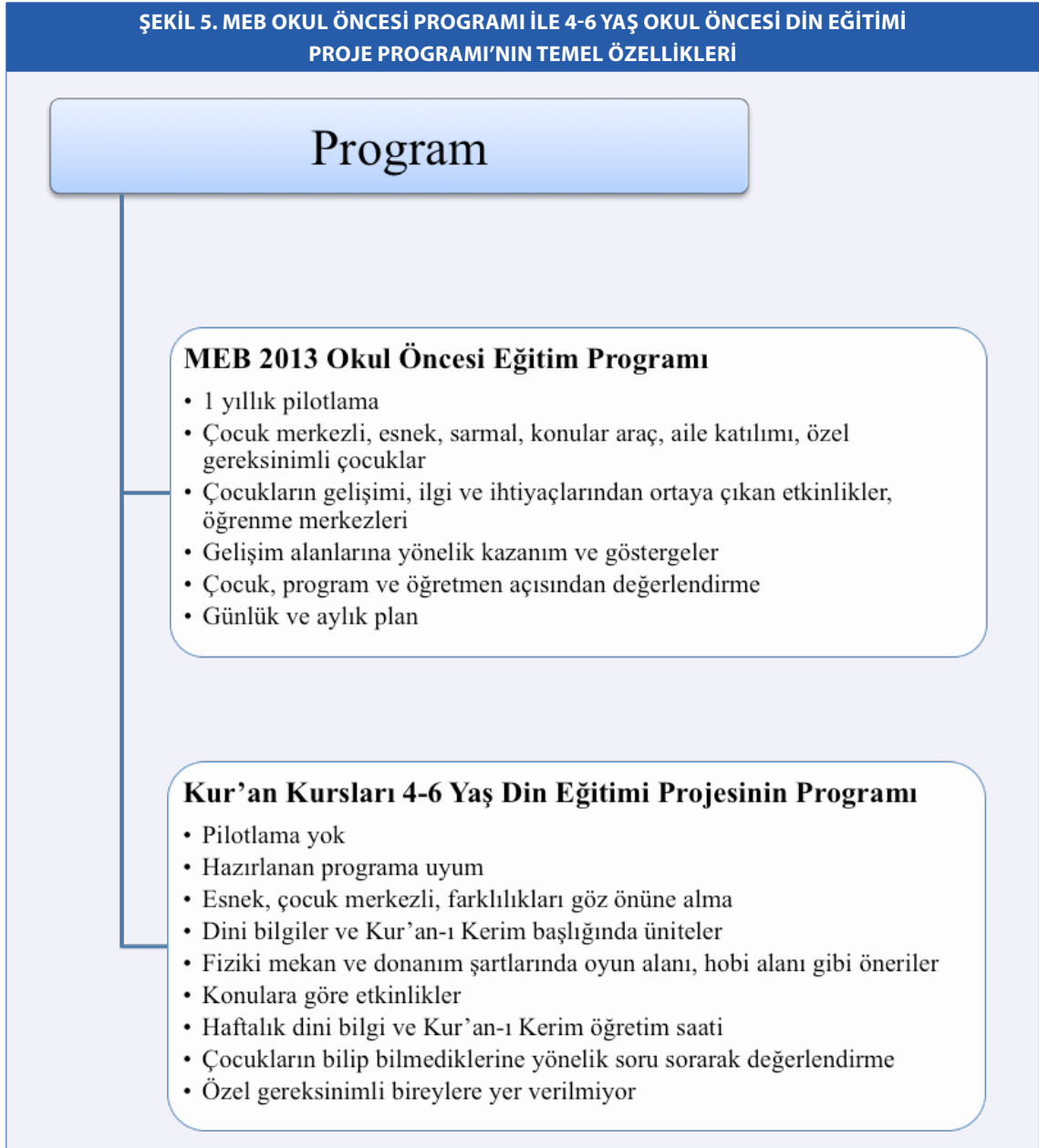
MEB okul öncesi eğitim programına göre okul öncesi eğitim çocuk, program ve öğretmen açısından üç farklı düzeyde değerlendirilir. Bu değerlendirmeler gelecek etkinlik planları, günlük planlar ve aylık plana ışık tutar ve rehberlik eder.

Kur'an kursları proje programındaki değerlendirmede öğrencilere bilgiyi bilip bilmelerine yönelik sorular sorulmuştur. Örneğin "Doğru sözlü olmanın ne gibi yararları vardır?", "Yavru ayı arkadaşına neden yardım ediyordu?" ve "Neden doğru ve güvenilir insan olmak zordur?" gibi sorular genellikle kapalı uçlu olarak önerilmiştir. Çocukların gerçek kazanımlarını öğrenmek için açık uçlu soruların sorulması gerektiği tavsiye edilmektedir.²⁷ Tüm bunların yapılabilmesi için MEB programında önerilen çocukların rutin aralıklarla gözlemlenmesi ve bu gözlemler sonucunda gelişim alanlarına göre gelişim raporunun her çocuk için hazırlanması gerekliliğidir. Öğretmenler her dönem sonunda bu raporu tüm resmi işlemlerin yapıldığı MEBBİS'e yüklemek durumundadır. Bu form ve raporlarla birlikte her bir çocuğun bireysel olarak tanınması, değerlendirilmesi, ilgi ve ihtiyaçları belirlenmesi gelecek programların oluşturulmasına rehber olabileceklerdir.

Proje programında çocukların gözlemlenmesi ve raporlama yapılarak gelişimlerinin takip edilmesine dair bir kılavuza rastlanmamıştır. Son olarak MEB programında özel gereksinimli bi-

27. Sue C. Wortham, *Assessment in Early Childhood Education*, (Pearson Education, New Jersey: 2008).

**ŞEKİL 5. MEB OKUL ÖNCESİ PROGRAMI İLE 4-6 YAŞ OKUL ÖNCESİ DİN EĞİTİMİ
PROJE PROGRAMI'NIN TEMEL ÖZELLİKLERİ**

reylerin programa teşvikleri ve nasıl desteklenmeleri gerektiğiyle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Kur'an kursları proje programında ise özel gereksinimli bireyler bulunmamaktadır.²⁸

Cemal Tosun ve Fatma Çapcıoğlu'nun yaptıkları araştırmanın sonucunda programın çocukların gelişimsel özelliklerini göz önüne aldığı

ve buna yönelik etkinlik, hikaye ve etkinlikler önerdiği ortaya konulmuştur. Fakat bazı noktalarda öğrencilerin dini gelişim özelliklerinin dikkate alınmadığı, kazanımlar arasında çocukların seviyelerinin üzerinde beklentiler oluşturulduğu, oyun ve hikayelerin kurgulanmasında ise geleneğin baskısının hissedildiği dile getirilmiştir.²⁹

28. "Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim Programı", MEB, <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooportunam.pdf>, (Erişim tarihi: 4 Ocak 2018).

29. Cemal Tosun ve Fatma Çapcıoğlu, "4-6 Yaş Kur'an Kursları Öğretim Programının Dini Gelişim Kuramları Çerçevesinde İncelenmesi", *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 5, (2015), s. 705-720.

Projede görev alan öğretmenler ilahiyat mezunu, "4-6 Yaş Çocuk Etkinlikleri ve Eğitimi" programına dahil veya uzaktan eğitim alan kişiler ya da hizmet içi eğitime katılanlardır.³⁰ MEB'e bağlı eğitim kurumları ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kurumlarda ise öğretmen veya öğretmenlerin okul öncesi öğretmenliği veya çocuk gelişimi lisans mezunu olmaları gerekliliği vardır. Lisans eğitiminde alınan mesleki ve pedagojik bilgilerin yanında uygulamalarla öğretmen adayları mesleğe başlamadan önce deneyim kazanmaktadır. Bu şekilde teoride alınanlar pratiğe geçirilebilecektir. Projenin öğretmenleri ise uygulama yapmadan kurumlarda göreve başlamışlardır. Okul öncesi sınıflarda öğretmen sınıfın lideridir. Bu yüzden liderlik yapacağı kişilerin gelişimleri, ilgileri ve onlarla nasıl ilgilenmesi gerektiğini oldukça iyi düzeyde bilmesi gereklidir.

Kur'an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi bugünün çocuğu ve yarının yetişkini açısından değerlendirildiğinde projede yer alan 4-6 yaş çocukları Piaget'in kuramına göre somut işlemler dönemine geçmemişlerdir ve işlem öncesi dönemdedirler. Bu dönem düşüncenin başlangıcı olarak kabul edilir. Yani çocuk artık çevresinde gördüğü her şeyi düşünme ve anlamlandırma eğilimindedir. Buna bağlı olarak hayal dünyası gelişir ve yaratıcılığı desteklenir.³¹ Fakat bu dönemde soyut kavramları anlamakta ve gerçek yaşamla bağlantı kurmakta zorlanır. Her şeyi duyularla bilmek ister. Bu yüzden bu dönem çocuklarına yaparak ve yaşayarak öğrenme deneyimleri sunulmalıdır. Bu kuramın yanında din eğitimiyle ilgili yaklaşımlar incelenerek programa dahil edilmelidir.

Proje programının temel yaklaşımında Okul Öncesi Eğitimi ve Program Geliştirme alanındaki yeni yaklaşım ve ilkelerin uygulanacağı belirtilmiştir. Kur'an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi'ne baktığımızda dini bilgiler öğretimi temel ilkelerinde belirtilen merhamet gibi kavramlar çocuklar için soyut kalmaktadır. Çocuklar kendilerinin içerisinde bulunmadıkları ve zihinlerinde şekillendiremedikleri konu veya kavramları hayata geçirmekte zorluk çekebilir. Bu yüzden bu soyut kavramların somutlaştırılması ve çocuğun anlayacağı ve yaşamına geçireceği şekilde verilmesi oldukça önemlidir. DİB yetkilileri etkinlik ve materyallerin paylaşarak öğretmenlerin deneyim paylaşımı yapacakları bir platform düşündüklerini görüşme sırasında belirtmişlerdir.

Programın ikinci kolu Kur'an-ı Kerim öğretimidir. Çocukların bu dönemde erken okuryazarlık becerileri gelişmekte ve çevrelerindeki yazılı materyallere ilgi duymaktadırlar.³² Bu bilgiye dayanarak çocukların Kur'an-ı Kerim'i okuma yolunda gelişmeler gösterebileceğini söyleyebiliriz. Kur'an-ı Kerim'in yazı yapısına baktığımızda Arap alfabesi kullanılmakta, sağdan sola okuma yapılmakta ve noktalama işaretleri Türkçe dilinden oldukça farklıdır. Çocukların Türk eğitim sisteminde yani birinci sınıfta alacakları yazıya bakıldığında ise Latin alfabesi kullanılmakta, soldan sağa okuma yapılmakta ve noktalama işaretleri bulunmaktadır. Bu iki farklı yazıyı kıyasladığımızda birbirlerinden oldukça farklı yapı ve kuralları bulunan iki dildir. Bu dönem çocuğu erken okuryazar yani çevresindeki yazılı materyalleri anlayıp yazıyı tanımaya başladığı şeklinde değerlendirilmektedir. DİB yetkilileriyle yapılan görüşmede çocuklara Kur'an-ı Kerim hatmi yaptırmanın amaçlanmadığı, çocuklara farkındalık oluşturmak istenildiği üzerinde durulmuştur. Bu amaç için gerekli bilgilerin müftülükler aracılığıyla öğretmenlere iletildiğini belirtmişlerdir.

30. Üçüncü Dipnot: "2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı Kur'an Kursları Uygulama Esasları", DİB, <http://www2.diyanet.gov.tr/EgitimHizmetleriGenelMudurlugu/Documents/2016%202017%20Kur%27an%20Kurslar%C4%B1%20Uygulama%20Esaslar%C4%B1.pdf>, (Erişim tarihi: 4 Ocak 2018).

31. Barry J. Wadsworth, *Piaget's Theory of Cognitive Development*, (Pearson, New York: 2004).

32. Mübaccel Gönen, *Çocuk Edebiyatı*, (Eğiten Kitap, Ankara: 2015).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kur'an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi 2013-2014 eğitim öğretim döneminde başlamış ve 2018 itibarıyla DİB'e bağlı olarak devam etmektedir. Yaklaşık beş yıldır devam eden proje 106 bin öğrenciye ulaşmış durumdadır. Yapılan görüşmeler sonucunda 15 Temmuz sonrası projeye talebin oldukça arttığı belirtilmiştir. Buna sebep olarak kişilerin cemaat veya özel kurumlara olan güvenlerinin azaldığı konusu üzerinde durulmaktadır.

Proje öncesinde DİB'in 4-6 yaş grubuna yönelik herhangi bir çalışması olmamıştır. Analizde açıklandığı ve örneklerle yer verildiği gibi dünyanın çoğu ülkesinde erken dönemde dini eğitim yapılarak temel insani değerler ve dine ait öğelerin öğretimi ve hayata geçirilmesi uygulanmaktadır. Bu durum dünyaya bakarak değerlendirildiğinde Türkiye'nin de bu tür düzenleme, program ve projelere ihtiyacı olduğu görülmektedir. Bu sebeple sürenin kısa olmasına karşın ailelerin artan ilgisi projenin zaman içerisinde geliştiğini ve talebi karşılamak için çalışmalar yapıldığını göstermektedir.

Öğreticilerin takibi ve iş birliğine yönelik rehber öğretici ve koordinatörlerin müftülükler bünyesinde oluşturulmaya çalışılması öğrencilerin gelişimi ve desteklenmesine yönelik oldukça büyük bir adımdır. Bununla birlikte yerel düzeyde yapılan hizmet içi eğitimlerin sayısının artırılması oldukça değerlidir. Projenin fiziki donanımına yönelik başlangıçta bir düzenleme olmamasına karşın "4-6 yaş grubu Kur'an kursları fiziki mekan ve donanım şartları" belirlenerek standart bir sınıf düzeni ve yeterliliği oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu durum oldukça önemlidir. Çünkü sınıflar yerel mekanizmaların (belediye, kaymakamlık, hayır sahipleri gibi) katkıları ile açılmakta ve desteklenmektedir. Fakat bölgelere göre oldukça farklı uygulamalar olabilir. Bu yüzden DİB'in kontrolü ve rehberliğinde sınıfların açılması çocukların gelişim ve sağlıkları açısından önemlidir.

DİB yetkilileriyle yapılan görüşmede belirli bir tarih sonrasında alınan sertifikaların iptal edildiği belirtilmiştir. Bu durum oldukça kritiktir. Çünkü yeterliliği bulunmayan kişilerin programda çocuklarla temas halinde olmaları farklı problemleri de beraberinde getirecektir. DİB'in bu konuda hassas olması ve bu hassasiyetini devam ettirmesi projenin devamlılığı ve gelişimi için önemli olmakla birlikte çocuklar için de gereklidir. Tüm bunlarla birlikte projenin oldukça yeni olduğu, denetim mekanizmaları, öğretici yeterlilikleri, programın geliştirilmesi veya yenilenmesi, fiziki donanımların iyileştirilmesi gibi çalışmalarla zaman içerisinde eksikliklerin giderileceği ve projenin geliştirileceği görülmektedir.

Projenin oldukça yeni olması ve DİB'in ilk kez bu yaş grubu için eğitim verdiği gibi konuları düşündüğümüzde projenin eksik veya zayıf yönlerinin bulunması olağandır. Bu yüzden "iyi bir hizmet, iyi bir başlangıç" prensibinden hareketle projenin eksik yönlerinin tamamlanarak talebin karşılanması oldukça önem arz etmektedir. Bu proje eğitici, program, çocuk ve fiziksel koşullar bağlamında değerlendirildiğinde şu hususlar öne çıkmaktadır:

- Projenin başarısını belirleyen en önemli unsurlardan birisi 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğretmenlerinin yeterlilik ve yetkinlikleridir. Projede görevli olan ilahiyat mezunlarının pedagojik ve teorik açıdan okul öncesi eğitim konusunda yetkinlikleri tartışmalı bir konu olarak gündeme gelmektedir. İlahiyat mezunlarının kademeli şekilde okul öncesi bilgi ve deneyimlerine veya okul öncesi mezunlarının kademeli olarak ilahiyat mezunlarının bilgi ve birikim düzeylerine eriştirilmesi projenin geleceği için önemlidir. Mevcut çalışanların ise hizmet içi eğitimlerinin daha sistematik, işlevsel ve uygulamaya yönelik olması için çalışmalar yapılması projenin etki ve verimliliğini artıracaktır.

- DİB'in mevzuatları gereği dini eğitim almayan bireylerin kurumda istihdamı mümkün görünmemektedir. Bu yüzden hukuki bazı düzenlemelerle okul öncesi mezunlarının bu projede istihdam edilebilmesi insan kaynaklarını güçlendirecektir. İlahiyat mezunlarının yanında okul öncesi mezunlarına dini bilgilerin aktarımına yönelik programların tasarlanıp sertifikalandırılması bu yönde önemli bir adım olacaktır. Böylelikle çift yönlü bir etkileşim ortamıyla deneyim ve tecrübe paylaşımı gerçekleştirilip proje çok daha etkili ve faydalı olabilecektir.
- Gereken beceriler uzun vadeli hedeflenerek programa öğretici yetiştirmek için ilahiyat ve okul öncesi öğretmenliği birikimlerini bir araya getirecek lisansüstü programları, çift ve yan dal ile birlikte lisans programları üzerinde çalışmalar yapılması projenin devamlılığı ve öğretici kalitesinin artırılması için önemlidir.
- Orta vadeli bir hedef olarak projenin kalitesinin artırılması için "Aday 4-6 Yaş Kur'an Kursu Öğreticiliği" uygulamasının geliştirilmesi önemlidir. Usta bir öğreticinin yanında çalışılan süre boyunca kurum, çevre ve şehir kimliğinin tanınması, programın uygulanması, sınıf yönetiminin güçlendirilmesi ilgili kitap ve araştırmaların okunması yoluyla öğretici çocuklarla birebir kalmadan önce bilgi ve birikimlerini artıracaktır.³³ Bu sürenin sonunda değerlendirilmesi tamamlanarak DİB tarafından belirlenen kriterleri sağlayan öğretici kurslarda görevlendirilebilir. Adayların 4-6 yaş grubu Kur'an kursu öğreticiliğinin gerektirdiği beceri ve yeterlilikleri kazanıp kazanmadığının ölçülmesi son derece önemlidir. Aday öğretmen

geçiş kriterlerinin belirlenmesi için MEB, YÖK ve üniversitelerin iş birliğiyle bir komisyonun kurulması ise değerlendirme kriterlerinin dikkatle belirlenmesi ve çok yönlü olması için atılması gereken adımlardan biridir.

- Proje merkezde DİB tarafından, taşrada ise müftülükler aracılığı ile yürütülmektedir. DİB yetkilileri bazı illerde koordinatör ve rehber öğretmenlerin bulunduğunu ve il veya ilçelerde koordinasyonu sağlamaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bu durum projenin yönetim kısmını oluşturmaktadır. Hemen hemen her ilde bulunan projede görevli öğretmenlerin koordinasyon ve denetim mekanizmalarının oturtulması hesap verilebilirliğin sağlanması için önemlidir. Denetimlerdeki dönütlere göre yolunda giden ve gitmeyen durumların tespit ve çözümü kolaylaşacaktır. Bu yüzden etkili yönetim mekanizmaları geliştirilmesi çok faydalı olur. Bu süreçte eğitim sertifikalarını tamamlamak, beş yıl çalışmak, iletişim becerileri gibi norm ve kriterlerin belirlenerek koordinatör ve yönetici seçme süreçleri ve kademelerinin tanımlanması projenin başarısına çok ciddi katkı sağlayacaktır.
- Yerel veya bölgesel düzeyde hizmet içi eğitim, açık veya kapalı çalıştay, atölye, panel, konferans, sempozyum gibi yollarla uygulamalara yönelik sorun ve çözüm önerilerinin tartışılarak yönetim ve öğretmenlerin bilgi, birikim ve deneyimlerinin güçlenmesi sağlanabilir.
- Projeye ilgili bir web sayfası hazırlanarak projenin anlatım ve tanıtımı, proje ve eğitim materyallerinin paylaşımı, etkinliklerin hazırlanması ve duyurusu, form aracılığıyla aile ve öğretmenlere destek sağlanması gibi çalışmaların yapılması projenin gelişim sürecine katkı sağlayacaktır.

33. İbrahim Emre İlyas, İpek Coşkun ve Dilruba Toklucu, *Türkiye'de Aday Öğretmen Yetiştirme Modeli İzleme ve Değerlendirme*, (SETA Rapor, İstanbul: 2017), s. 27.

- Kur'an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi ve MEB okul öncesi programının farkları yukarıda belirtilmiştir. Bu farklardan yola çıkıldığında proje programının dini bilgiler ve Kur'an-ı Kerim'in öğretilmesine yönelik olduğu görülmektedir. Fakat gelişim alanlarının bu programda nasıl ve ne şekilde öğretileceği konusu açık ve anlaşılır değildir. Çocuk merkezli bir programın uygulanabilmesi için program deseninin iyi kurgulanması gereklidir. Programın çıktılarının belirlenmesi, eksik veya yanlış yönler üzerinde iyileştirmeler yapılarak program ilkelerinden birisi olan çocuk merkezli eğitime geçilmesi çocukların gelişimleri için önem arz etmektedir.
- Milli eğitim programındaki bilişsel, sosyal ve duygusal, dil, motor gelişimleriyle öz bakım becerilerine yönelik kazanım ve göstergeleri proje programı içerisine aktarmayı hedeflemek faydalı olacaktır. Çünkü projenin çıkışındaki okul öncesine destek olma gerekçesi yerini oldukça büyük bir talebe bırakmıştır. Bunun yanında çocuğunu gönderemeyen ailelerin kurs sayısının artırılmasına yönelik talepleri devam etmektedir.
- Projenin amaçlarından birisi çocukların hayatlarına dahil olmak veya çocukların günlük hayatlarında kullanabilecekleri becerileri öğretmek şeklinde kabul edilirse onların gelişimlerine, ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik etkinlikler uygulanmalıdır. Bu yüzden etkinliklerin planlanması üzerinde düşünülmalıdır. Öğreticiler için atölye çalışmaları tarzında okul öncesi öğretmenleriyle etkileşim kurarak fikir alışverişinde bulunabilecekleri platformlar oluşturulabilir.
- Kur'an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi'nin fiziksel koşullarını değerlendirdiğimizde usulde belirtildiği hali ideal bir sınıf ve bina yapısını tarif etmektedir. Somut örnekler incelenerek eksiklerin giderilmesi ve uygun öğrenme ortamlarının oluşturulması programın işlemesi ve çocuklara doğal öğrenme fırsatları sunulması açısından önemlidir.
- Projede öğretilen yazı şekli ile ilkökul döneminde öğrenilen yazının birbirinden farklı olması çocukların öğrenmelerini güçleştireceği gibi aynı zamanda uzatabilir. Bunu engellemek içinse erken okuryazarlık becerilerinin her iki yazı türü ve dil bilgisi yapısında desteklenmesi faydalı olabilir. Böylelikle çocuk ilkökula başladığında akranlarıyla eşit düzeyde yazı farkındalığına sahip olup bunun yanında farklı bir yazı şekli olan Kur'an-ı Kerim'in yapısına da hakim olabilecektir. Bu uygulama bir proje olduğundan çıktıların belirlenip çocukların maksimum yararı ilkesinin gözetilmesi için araştırmacılar teşvik edilerek gerekli olanak veya düzenlemeler sağlanmalıdır. Böylelikle proje program öğretmen, öğrenci, aile ve kurum ekseninde değerlendirilebilir. Araştırma çıktılarına göre projede gerekli düzenlemeler yapılarak eksiklikler giderilip güçlü yönler ortaya çıkarılabilir. Yukarıda belirtildiği gibi pilotlama uygulanmaması sebebiyle yeterlilikler saptanamamış olabilir.
- Projenin mevcut durumuyla ilgili olarak aile, öğretici ve müftülükler ile birlikte bir memnuniyet araştırmasının yapılması projenin zayıf ve güçlü yönlerinin ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Bu zayıf ve güçlü yönler doğrultusunda desteklenmesi gerekli olan alanlara yönelimle proje güçlendirilebilir.
- MEB, yerel yönetimler, üniversitelerin ilgili bölümleri ve akademisyenler ile çalıştay, panel, araştırma projeleri gibi koordineli çalışmaların yapılması farklı gözler tarafından projenin değerlendirilmesi ve geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

- Son olarak DİB yetkililerinin belirttikleri gibi projenin öncelikli amacının hatim yaptırmak değil çocuklara farkındalık oluşturmak için meydana geldiğinin anlatılmasına yönelik çeşitli çalışma ve kampanyalar yürütülmelidir. Böylelikle bölgesel uygulama yanlışlarının önüne geçilerek ailelerin hatim yapma konusundaki düşünceleri değişecektir.

Sonuç itibarıyla Kanada, Almanya, Japonya ve Avustralya gibi ülkelerde var olan erken çocukluk döneminde dini eğitim Türkiye’de ailelerin talepleri doğrultusunda hızlı bir şekilde

büyümektedir. Bu talebin karşılanması ve çocukların bütüncül olarak desteklenmeleri önemlidir. Bu sebeple öğretici yetiştirme programının hayata geçirilmesi, gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, var olan programın değerlendirilmesi ve çocuklar üzerindeki etkilerinin ortaya konulması, alternatif erken çocukluk program türlerine yer verilmesi, çocukların değerlendirilmesi ve projenin etkilerinin uzun ve kısa vadede sonuçlarına bakılması ve fiziksel çevrenin nasıl ve ne şekilde olduğu ile ilgili gerekli açıklamaların yapılarak geliştirici adımların atılması mevcut durumda kritik görünmektedir.

Kültürle de iç içe geçen din eğitimi meselesi günümüzün önemli tartışma konularından biridir. Dünyanın gelişmiş kabul edilen pek çok ülkesinde erken çocukluk döneminde din eğitimi gerek özel gerekse devlet eliyle sağlanmaktadır. Türkiye de dünya ülkelerine benzer şekilde son yıllarda erken çocukluk döneminde din eğitiminin devlet eliyle düzenlenmesi konusunda adımlar atmıştır.

Bu analizde 2013-2014 eğitim öğretim döneminde başlayan Kur'an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi'nin programı, öğreticileri ve uygulamalarına dair bilgilendirme yapılması amaçlanmaktadır. Aynı zamanda dünya örnekleriyle erken çocukluk döneminde din eğitimi ve MEB okul öncesi programı ile proje programının farklılıkları ve benzerlikleri tartışılmaktadır. Son olarak projenin uygulanmasında aksayan yönlerin revize edilmesine dair öneriler sunulmaktadır.

Kur'an Kursları Okul Öncesi Din Eğitimi Projesi'nin analizi kapsamında dünyadaki ve Türkiye'deki literatür incelenmiş, proje çerçevesinde gündeme gelen haberler ve projenin dökümanları taranmış, Diyanet İşleri Başkanlığında projenin yürütücüleriyle mülakat yapılmış ve erken çocukluk döneminde din eğitimi çalışan araştırmacıların görüşlerine başvurulmuştur.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org